

Громадяни України, що живуть не за місцем реєстрації:

їхня кількість та проблеми

резюме дослідження

Авторки:
Олександра Слободян, Анастасія Фітісова

Керівниця проекту:
Людмила Янкіна

Дизайн, верстка та інфографіка:
Ігор Коновалов

Наявний матеріал є скороченою версією дослідження “Система реєстрації місця проживання в Україні: її вплив на реалізацію прав та життєвих інтересів людини. Результати соціологічного дослідження”. Дослідження проводилося в межах проекту “Свобода пересування для кожного: реформа системи реєстрації місця проживання в Україні”, який реалізується Центром прав людини ZMINA у партнерстві з Аналітичним центром CEDOS, Українським незалежним центром політичних досліджень та Центром політико-правових реформ за фінансової підтримки Європейського Союзу. Висловлені думки належать авторам та не обов’язково збігаються з позицією Аналітичного центру «CEDOS», Українського незалежного центру політичних досліджень (УНЦПД), Центру прав людини ZMINA чи Європейського Союзу.

Будь-яке використання матеріалів, що містить це дослідження, дозволено за умови обов’язкової згадки першоджерела.

Громадяни України, що живуть не за місцем реєстрації: їхня кількість та проблеми

резюме дослідження

Резюме

Методологія дослідження

Наявне резюме стисло відображає результати першого загальноукраїнського дослідження щодо:

- кількості осіб, які живуть не за місцем реєстрації в Україні;
- кількісного порівняння проблем, пов'язаних з доступом до послуг та реалізацією прав між тими,

хто проживає й не проживає за місцем реєстрації;

- кількісної оцінки причин, у зв'язку з якими громадяни проживають не за місцем реєстрації.

З огляду на визначені завдання дослідження, частина яких стосувалася безпосередньо населення, яке проживає не за місцем реєстрації, проведено два окремих опитування:

загальнонаціональне опитування населення України та опитування мешканців міст, які проживають не за місцем реєстрації. Опитування відбулися послідовно впродовж серпня-вересня 2018 року компанією Kantar TNS в Україні.

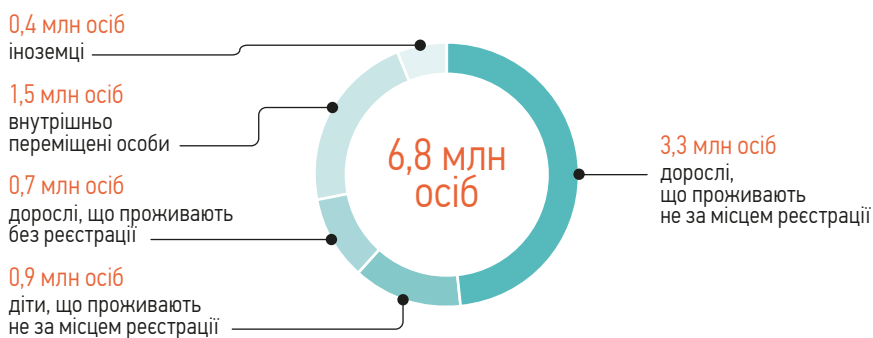
Загальнонаціональне опитування населення

Загальнонаціональне опитування проводилося серед населення України віком від 18 до 75 років, за винятком осіб, які проживають на тимчасово окупованих територіях України, внутрішньо переміщених осіб, іноземців, осіб без громадянства, громадян України, які не мають зареєстрованого місця проживання. Збір даних відбувся з 2 по 22 серпня 2018 року. Для проведен-

ня опитування була розроблена стратифікована випадкова вибірка із застосуванням квоти за статтю та віком на останньому щаблі. Всього було опитано 5400 осіб. Опитування проводилося методом особистого інтерв'ю за місцем проживання респондента. Орієнтовна статистична похибка, розрахована для випадкової вибірки відповідного обсягу, складає 1,3% без урахування дизайну-ефекту. Рівень відгуку респондентів склав орієнтовно 32%.

Опитування мешканців міст, які проживають не за місцем реєстрації

Опитування міського населення віком 18-75 років, яке проживає не за місцем реєстрації, проводилося з 7 по 16 вересня 2018 року на

Загальна кількість мешканців України, які проживають не за місцем реєстрації або мають істотні труднощі з тим, щоб зареєструвати місце проживання

підконтрольній українській владі території, за винятком внутрішньо переміщених осіб, громадян України без реєстрації місця проживання, іноземців та осіб без громадянства. Вибіркова сукупність формувалась так, щоб результати опитування репрезентували все міське населення, яке проживає не за місцем реєстрації, та населення різних типів міст: столиці, великих міст (Дніпро, Львів, Одеса, Харків), інших обласних центрів, решти міст, які не є обласними центрами, а також міст агломерації Києва. Таким чином, для кожного типу міст було побудовано 5 вибірових сукупностей, обсяг кожної з яких дорівнював 400 осіб. Загалом було опитано 2000 осіб. Опитування проводилося методом особистого інтерв'ю за маршрутом (на вулиці). В середньому кожна дев'ята особа погоджувалася взяти участь в опитуванні.

Скільки громадян України проживають не за місцем реєстрації?

За результатами загальнонаціонального опитування частка осіб, які проживають не за місцем реєстрації складає 12%, що еквівалентно щонайменше 3,3 мільйонам дорослого

Серед опитаних мешканців, які проживають не за місцем реєстрації, більше половини були зареєстровані в тому ж населеному пункті. Мешканці Києва та міст агломерації Києва, які проживають не за місцем реєстрації, частіше були зареєстровані за межами Київської області, ніж жителі інших міст. Серед молоді частка осіб, які проживають не за місцем реєстрації, вища. Загалом, мешканці міст проживають не за місцем реєстрації досить тривалий час.

населення України¹. Через методологічні обмеження опитування, пов'язані з низьким рівнем відгуку респондентів, які проживають не за місцем реєстрації, та враховуючи результати оцінок, здійснених непрямыми методами, показник на

1. Не враховуючи осіб, які мають довідку внутрішньо переміщених осіб, іноземців, осіб без громадянства та тих осіб, які не мають зареєстрованого місця проживання взагалі.

рівні 3,3 мільйонів дорослого населення можна вважати мінімальною оцінкою. Враховуючи категорії населення, що не були включені в опитування, загальна кількість осіб, які проживають не за місцем реєстрації або мають істотні труднощі з тим, щоб зареєструвати місце проживання, може сягати щонайменше 6,8 мільйонів.

Які проблеми виникають у людей, які живуть не за місцем реєстрації?

Реєстрація місця проживання створює проблеми та обмежує права осіб, що проживають не за місцем реєстрації. Однак громадяни не схильні пов'язувати ці проблеми чи обмеженість у реалізації прав з проживанням не за місцем реєстрації.

Послуги первинної медичної допомоги в державних та комунальних закладах охорони здоров'я опитані отримували однаково часто, незалежно від того, чи проживають вони за місцем реєстрації. Водночас ймовірність неофіційних доплат за послуги в державних поліклініках на 11 відсоткових пунктів вища в осіб, які проживають не за місцем реєстрації. При влаштуванні дітей до закладів дошкільної та середньої освіти додатково доплачували близько двох третіх батьків. Відмінності у поведінці осіб в залежності

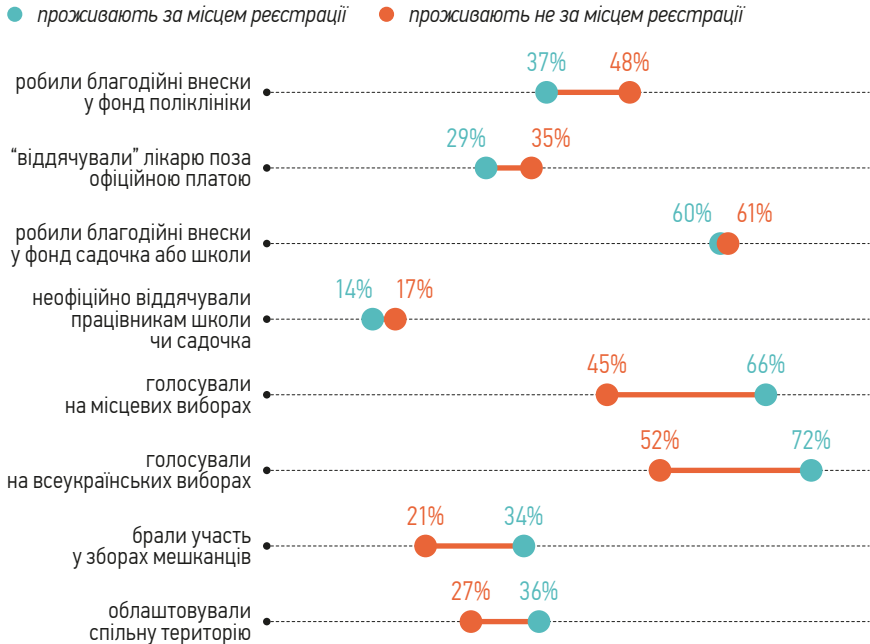
від того, чи проживають вони за місцем реєстрації, не є суттєвими.

Опитані, які проживають не за місцем реєстрації, рідше беруть участь у виборах та менш активні у житті міста чи села, в якому проживають. Ймовірність того, що особа голосувала на останніх виборах до органів самоврядування, на 21 відсоткових пунктів вища в осіб, які проживають за місцем реєстрації, а на останніх всеукраїнських виборах — на 20 відсоткових пунктів вища. Ймовірність того, що особа брала участь у зборах мешканців будинку або вулиці, де вона мешкає, на 13 відсоткових пунктів вища для осіб, що живуть за місцем реєстрації, а ймовірність того, що особа брала участь в облаштуванні спільної території на 9 відсоткових пунктів вища.

Попри існуючі проблеми невелика частка населення вважає, що реєстрація місця проживання обмежує права. Близько 21% опитаних мешканців міст, які проживають не за місцем реєстрації, відповіли, що їхні права обмежені через проживання не за місцем реєстрації.

Причинами такого явища може бути те, що:

- потреба в отриманні послуг чи реалізації прав, пов'язаних з реєстрацією, виникає епізодично.
- для отримання доступу до популярних послуг (медичної

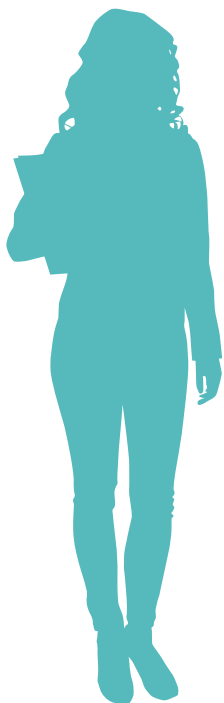
Різниця в доступі до послуг та прав залежно від того, чи проживає особа за місцем реєстрації

допомоги чи освіти) не за місцем реєстрації використовують поширені альтернативні, часто неофіційні, шляхи, що простіше, ніж зареєструвати місце проживання.

- деякі послуги чи права, доступ до яких обмежено реєстрацією місця проживання, не сприймаються у суспільстві як важливі.
- близько половини осіб, які проживають не за місцем реєстрації, проживають і зареєстровані

в тому ж населеному пункті, тому вони стикаються з об'єктивно меншими перешкодами та обмеженнями в доступі до послуг та реалізації прав.

Те, що особи, які проживають не за місцем реєстрації, знаходять альтернативні шляхи доступу до послуг чи прав, не отримують гарантовані державою послуги чи не можуть реалізувати свої права, свідчить про існування суспільних втрат через

32%

мешканців міст
що проживають
не за МР

спеціально їздили на
місце реєстрації, щоб
отримати державні
послуги

~750 грн

в середньому
витратила на такі
поїздки одна
особа (на проїзд
туди та назад
і, за потреби,
на проживання)

22%

мешканців міст
що проживають
не за МР

використовували
робочі дні для того,
щоб отримати залежні
від реєстрації послуги

4,4

робочі дні
в середньому витратила
на це одна особа

352,4 грн

середня зарплата
за один день

згідно з даними
Держстату

1,8 млрд грн

склали витрати за два роки

Оцінка витрат у зв'язку з необхідністю отримувати послуги за місцем реєстрації, а не за місцем проживання

обмеження, спричинені системою реєстрації місця проживання.

Чому населення не реєструє місце проживання?

Загалом, для 85% громадян передумовою проживання не за місцем реєстрації був переїзд. Кожен десятий (11%) змінував реєстрацію цілеспрямовано, не переїжджаючи.

Чому громадяни проживають не за місцем реєстрації, пояснює цілий комплекс причин.

По-перше, громадяни часто не відчують потреби реєструвати місце проживання (77%). Очевидно, можливість отримувати державні послуги та реалізовувати права за місцем реєстрації не є достатнім стимулом реєструвати місце проживання.

По-друге, зареєструвати місце проживання часто заважає сама

процедура реєстрації, яка є більш складною для тих, хто мешкає не у власному житлі. Серед громадян, які мешкають у власному житлі, 3% проживали не за місцем реєстрації. Водночас серед тих, хто проживав у житлі, яке належить іншим особам, таких 25%. Особи, які мешкають у житлі близьких родичів, частіше проживають за місцем реєстрації (86%), ніж ті, хто мешкає в чужому житлі (38%), тобто житлі інших родичів чи орендодавців.

По-третє, в суспільстві панує уявлення про зв'язок реєстрації з правом власності. Попри те, що реєстрація не призводить до набуття права власності, пам'ять про радянський інститут прописки та історія приватизації житла в Україні досі визначає уявлення громадян щодо реєстрації місця проживання. Громадяни не схильні реєструвати місце проживання малознайомих їм осіб (в першу чергу, орендарів), які проживають у їхньому житлі. **95% громадян відповіли, що не зареєстрували б орендарів, якби здавали квартиру в оренду.** Більше того, досить часто громадяни не схильні знімається з реєстрації у власному житлі для того, щоб зареєструвати місце проживання там, де вони мешкають насправді.

По-четверте, громадяни можуть не реєструвати місце проживання через наявність у них вигод у зв'язку з проживанням не за місцем реє-

страції. 8% опитаних мешканців міст, які проживали не за місцем реєстрації, відповіли, що вони або їхні члени родини мали досвід зміни реєстрації місця проживання для отримання субсидії. Кожен третій чоловік (32%), який мешкає не за місцем реєстрації у місті, відповів, що не хотів би реєструвати місце проживання через небажання мати справу з військоматом. Кожен другий (49%) мешканець міста, який проживає не за місцем реєстрації, відповів, що не хотів би реєструвати місце проживання, оскільки це може збільшити вартість комунальних послуг.

Яким є ставлення громадян до реєстрації місця проживання?

Загалом серед населення України немає сформованої громадської думки щодо системи реєстрації місця проживання. Ані особи, які проживають за місцем реєстрації, ані ті, хто проживає не за місцем реєстрації, не схильні проблематизувати чинну систему.

Більшість (60%) опитаних громадян вважають, що реєстрація місця проживання ніяк не впливає на їхнє життя. Водночас приблизно кожен четвертий (27%) вбачає позитивний вплив і кожен десятий (10%) вважає, що реєстрація чинить негативний вплив на його життя.

Кожен другий (49%) висловлював позицію щодо необхідності реформування системи реєстрації місця проживання. Серед них 26% вважають, що система потребує часткових змін, 13% — що систему потрібно радикально реформувати, 10% підтримують думку, що реєстрацію слід відмінити взагалі. 37% мешканців міст, які проживають не за місцем реєстрацію, підтримують ідею реформування системи реєстрації місця проживання, що полягає у скасуванні необхідності доводити право на проживання в житлі для реєстрації. Лише кожен четвертий (25%) готовий зареєструвати місце проживання, якби така система була введена.

Отже, громадяни часто не відчують потреби реєструвати місце проживання. Вони також мають стимули не зніматися з реєстрації у тому житлі, яке їм належить. З огляду на це, будь-які зміни в системі реєстрації, спрямовані на зменшення частки населення, яка мешкає не за місцем реєстрації, повинні ґрунтуватися на відповідній інформаційно-просвітницькій роботі та заохочувальних механізмах. Інакше спрощення процедури не призведе до того, що громадяни почнуть реєструвати місце проживання.

Суб'єктивна оцінка причин, у зв'язку з якими мешканці міст не реєструють своє місце проживання

